

Krystýnek, Jiří

Valaško a Těšínsko v dramatech Františka Sokola Tůma

In: *Na křižovatce umění : sborník k poctě šedesátin prof. dr. Artura Závodského, DrSc. Burian, Jaroslav (editor). Vyd. 1. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1973, pp. 301-307*

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/120931>

Access Date: 22. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

VALAŠSKO A TĚŠÍNSKO V DRAMATECH FRANTIŠKA SOKOLA TŮMY

V rozsáhlé literární tvorbě Františka Sokola Tůmy zaujímají významné místo divadelní hry z prostředí moravského Valašska a Těšínska. S výjimkou čtyřaktové, dramaticky málo účinné hry *Staříček Holuša* a dramatického zpracování slovenských národnostních bojů ve hře *Zpod jarma* čerpá vlastně celá původní dramatická produkce Tůmova¹ tematicky ze života horalů v moravských a slezských Beskydách. Je to tím zajímavější, že Sokol Tůma žil a působil na Valašsku poměrně jenom velmi krátkou dobu (v letech 1893—1894 ve Valašském Meziříčí jako redaktor „Radhoště“), potom ještě v roce 1898 po Valašsku cestoval. Horská krajina i rázovitý lid ho však tak zaujaly, že odtud vytěžil materiál nejenom pro své čtyři nejúspěšnější divadelní hry, ale také pro řadu povídek a románů (*Sudiči, Lapači, Na kresách, Soucit, Valašská světice*). František Sokol Tůma si Valašsko a Beskydy upřímně zamiloval, jak se k tomu sám přiznal,² a navázal i přátelské kontakty s valašskými spisovateli, zejména s Metodějem Jahnem, jemuž r. 1906 věnoval svůj trojdílný román *Lapači*. Jahn mu pak zůstal věrným přítelem až do smrti, rozloučil se s ním nad rakví jménem Valašska, přičemž vyzdvihl Tůmovu neobyčejnou popularitu v širokých čtenářských vrstvách také na Valašsku, a ještě v roce 1941 věnoval sbírku povídek *Horská srdce* „památce příteli Frant. Sokola Tůmy, s nímž jsme v letech devadesátých společně táhli brázdou tvrdým valašským úhorem“.

František Sokol Tůma měl k dramatu a k divadlu velmi těsný vztah. Sám působil již od r. 1879 jako herec postupně u několika hereckých společností (Faltysovy, Choděrovy, Braunovy, Pázdralovy, Kramuelovy), později velice proslul jako znamenitý recitátor, oceňovaný s uznáním i Vrchlickým a Durdíkem. Byl pravděpodobně prvním českým recitátorem z povolání. Jeho několikaletá divadelní praxe se projevuje příznivě i ve výstavbě jeho původních dramatických prací, méně už v jeho dramatizacích, k nimž si vybíral nedosti vhodně vlastní rozsáhlá románová díla.

¹ Sokol Tůma s oblibou přepracovával na dramata také své některé úspěšné romány. Tyto dramatizace však nejsou příliš zdařilé, zůstaly i svým jevištním účinem daleko za jeho původními dramatickými pracemi a na scéně se trvale neudržely. Týká se to zejména dramatických úprav románů *V záři milionů*, *Na šachtě* a *Hyeny*.

² Srov. Frant. Sokol Tůma, *Kdy jsem se zamiloval do Valašska*. Národní listy 17. července 1925.

Také za svého pobytu v Ostravě organizoval Tůma ještě před první světovou válkou a v době války ochotnická představení a sám v nich hrával. Z jeho podnětu byl založen spolek pro vybudování Národního divadla moravskoslezského, k jehož zřízení skutečně došlo po skončení první světové války, když městské divadlo v Ostravě přešlo do českých rukou.

František Sokol Tůma nepocházel z Valašska ani z Těšínska, dokonce ani ne z Moravy nebo Slezska. Narodil se 2. května 1855 v Benešově v Čechách. Tam vychodil také farní školu a piaristickou hlavní školu a vyučil se pekařství. Avšak jeho bystrý a čilý duch, toužící po intenzivní činnosti, nebyl nikterak spokojen v povolání tak prozaického a tak málo duchovním. Proto po krátké době řemeslo opustil a r. 1879 se dal na dráhu hereckou a recitátorskou. Když se r. 1893 na recitátorské pouti dostal do Valašského Meziříčí, kde mu bylo nabídnuto místo redaktora krajského listu „Radhošť“, bez váhání je přijal. Pobyt na Valašsku, ač nedlouhý, měl pro jeho další život a zejména pro jeho literární tvorbu veliký význam. Bolestně si uvědomil rozpor mezi krásnou valašskou přírodou a bídou valašských horalů. Tento kontrast se pak stal základním spodním tónem jeho literárních prací z Valašska a Těšínska. Ačkoli mu při příchodu na Valaško bylo již osmatřicet let, putoval po horách s mladistvým zánícením, studoval život horského lidu, poznal jeho zbídačelost a zaostalost. Světlá k Valašsku zůstal věren, i když po roce jeho časopis byl přenesen do Ostravy, kde s tamní „Ostravicí“ splynul v „Ostravský obzor“. V Ostravě věnoval se již jenom výhradně práci novinářské, spisovatelské a osvětové. Po celý život zápasil s existenčními nesnáze, které mu bránily oddat se nerušeně zamilované práci spisovatelské. Zemřel 31. prosince 1925 v Ostravě. Jeho pohřeb byl mohutnou manifestací vděčného lidu z Ostravska, Opavska i Valašska, který v Sokolu Tůmovi viděl svého přítele, zastávce a tehdy i nejčtenějšího spisovatele ve Slezsku a na severovýchodní Moravě.³

Politickým smýšlením byl Sokol Tůma sociální demokrat. Vyrůstal v období, kdy svoboda spolčovací, shromažďovací a tisková z roku 1867 umožnila také českému dělnictvu zahájit systematickou činnost spolkovou a publikační⁴ a kdy zejména po založení samostatné české sociálně demokratické strany r. 1878 se naše dělnické hnutí široce a masově rozvíjí. Mladý nadšenec pro všechno krásné a pokrokové stál ovšem od počátku

³ O Františku Sokolu Tůmovi srov. zejména: *František Sokol Tůma, člověk a dílo*. Brno 1926, Moravské kolo spisovatelů; 2. rozš. vyd. Praha 1936, Albert (v obou vydáních zasvěcený medailón spisovatele od Vojtěcha Martínka), Vojtěch Martinek vydal také — kromě kratších článků a statí, uvedených dále — r. 1957 literárněvědnou studii *František Sokol Tůma. V. Martinek, F. Sokol Tůma*. Černá země II, 1925—1926, str. 135—140; týž, *Z hereckých a spisovatelských začátků Fr. Sokola Tůmy*. Černá země VI, 1929—1930, str. 133—137; týž, *Románové dílo Františka Sokola Tůmy*. Černá země XII, 1935—1936, str. 55—65; týž, *Fr. Sokol Tůma mrtev*. Věstník archivu a muzea ostravského kraje, Mor. Ostrava 1926, str. 39—42; Milan Rusinský, *K dramátům F. Sokola Tůmy*. Černá země XII, 1935—1936, str. 65—67; Antonín Hořínek, *Frant. Sokol Tůma, člověk práce*. Černá země XII, 1935—1936, str. 52—55; Jaroslav Kunc, *Slovník soudobých českých spisovatelů II*. Praha 1946, str. 733—735; Bedřich Slavík, *Písemnictví na moravském Valašsku*. Olomouc 1947, str. 339—342.

⁴ Srov. Karel Kreibich, *Dějiny českého dělnického hnutí* (Osnova pro základní školení). Praha 1949, str. 10—12.

s plnými sympatiemi na straně nového českého dělnického hnutí. Na Ostravsko přišel již jako devětatřicetiletý muž r. 1894, tedy v téměř roce, kdy při srážce s četnictvem padlo na Slezské Ostravě 14 horníků, roku 1896 prožil stávkou třiceti tisíc horníků ostravsko-karvinského revíru a roku 1900 generální stávkou horníků celého Rakouska.⁵ Uvědomoval si plně existenci ostrého třídního boje ve své době, téměř všechny jeho práce mají jako základní téma nelitostný třídní boj, přesto je však bližší sociálnímu utopismu a reformismu než marxismu.⁶ Domníval se, že sociální rozpory se otupí cestou postupného vývoje a oprav v organizaci lidské společnosti, že je možno dospět k socialismu cestou pokojného vrstvení do kapitalismu. Jeho nemarxistické pojetí se objeví jasně v ideové bezradnosti, v níž se Tůma ocitá, jakmile má řešit ožehavé sociální problémy, které si ve svých pracích sám vytyčil. Buď je nechá nerozřešeny a zakončí děj naturalisticky v tragické bezvýchodnosti (např. v *Soucitu*), nebo je vyřeší konvenčně libivým happy endem podle vzoru poučné výchovných povídek o chudých chlapcích, kteří se proslavili. Někdy dokonce chce příkré společenské rozpory a bídu pracujícího lidu na Valašsku, Těšínsku a Ostravsku řešit osvětovou a filantropickou činností. Přesto však ukázal jednu důležitou a správnou věc, že je nutno jít mezi lid, k masám pracujícího lidu, a tam pracovat, agitovat a uvědomovat.

Ve svých dramatických pracích se Sokol Tůma stejně jako ve svých dílech prozaických přihlásil k realismu, a to většinou ještě jasněji a přesvědčivěji. Dosáhl také značného jevištního úspěchu především svými dramaty z moravského Valašska a Těšínska. Vychází všude především z vlastních zkušeností, které nasbíral v rázovitém prostředí moravských a slezských Beskyd, příznivě se však u něho projevuje také vliv českého realistického dramatu vesnického. Jeho hry se vyznačují smyslem pro dramatickou účinnost, i když někdy mentorsky zabarvená pasáž s tendencí lidovýchovnou nebo nevhodně umístěný národopisný detail rušivě zasáhne do plynulého toku dobře stavěných dialogů.

Roku 1899 přihlásil Tůma k soutěži, kterou vypsal Národní divadlo v Brně, jednoaktovou hru *Soucit*.⁷ Ačkoli drama nebylo celovečerní a neodpovídalo tedy podmínkám soutěže, bylo poctěno druhou cenou a po velikých cenzurních potížích provozováno poprvé na jevišti Národního divadla v Brně 18. února 1903. Odpor cenzury jasně naznačuje, že hra má jednoznačnou tendenci, která se tehdejší rakouské cenzuře jevila jako nebezpečný útok na soudobý společenský řád. Hra vznikla ze stejnojmenné povídky, kterou Tůma r. 1896 otiskl pod čarou v časopise *Radhošť* ve

⁵ Kreibich, l. c., str. 20.

⁶ O Tůmových názorech politických napsal výstižně jeho přítel a spolupracovník Antonín Hořínek: „Hned po svém příchodu na Ostravsko hledal styky s dělnictvem ve spolku Bratrství. Přednášel ve spolku několikrát. Přes to, že s dělnictvem hluboce cítil, nemohl se spřátelit s marxismem, v němž viděl nepřítel národních snah. Bystře však postřehl, že národní zápas na Ostravsku může být vybojován jedině za součinnosti dělnictva. Poměry mezi tehdejší společností, ostravskou a dělnictvem byly silně napjaty: oba tábory stály proti sobě v prudkém nepřátelství. Tůma usiloval o sblížení, jeho snaha však neměla úspěchu.“ (*František Sokol Tůma, člověk a dílo. Ze vzpomínek přátel autorových. Praha 1936, Albert, str. 28.*)

⁷ Jednoaktovka *Soucit* vyšla tiskem r. 1903 v Moravské Ostravě vlastním nákladem autora.

Valašském Meziříčí. Epický charakter díla je zřejmý ještě i na dramatickém zpracování. V této realistické tragédii není tragická zápletka, působí tragika faktů samotných. Sociální ráz jí dávají spíše scény, kde je odkryta sama nahá krutost lidské bídě bez stínu teatrálnosti nebo patosu, než frázovitě obžaloby kapitalistické společnosti, které jsou ve své rétorické vyumělkovanosti vážnou slabinou dramatu. Celá hra je založena na systému gradace, je to vystupňování bídě až do krajnosti. V poslední scéně se teprve dostavuje uvolnění napětí, vybičovaného až na nejzazší mez, a přichází řešení — smrt. Řada veristických výjevů ze života nejubožejších beskydských horalů je úmyslně zarámcována do nádherné štědrovečerní noci uprostřed zasněžených hor. Rozpor mezi krajinnou krásou a lidským ubožáctvím vystoupil tu v bezohledně krutém kontrastu.

Roku 1908 žádali Sokola Tůmu čeští krajané ze Spojených států amerických, kteří hru hráli na ochotnických představeních v New Yorku, aby drama přepracoval na celovečerní. Po delším váhání Tůma tak skutečně učinil a roku 1911 rozšířil *Soucít* na hru tříaktovou tím, že z jednoho dějství hry původní udělal jednání dvě a k tomu ještě přidal jednání první, které se odehrává za letního dne, půldruhého roku před hlavním dějem.⁸ Toto přepracování, které bylo také podkladem pro pozdější dvoudílnou románovou verzi *Soucítu*,⁹ není šťastné. Hra tím nic nezískala, pozbyla naopak značně na své původní účinnosti. Plynulý tok děje se přerušil, spád jednání se zvolnil a citelně byl oslaben i účín prudké gradace, mohutný při zhuštěném ději krátké jednoaktovky.

Slunnou, hřejivou náladou se od *Soucítu* výrazně odlišují *Pasekáři*,¹⁰ nejuspěšnější Tůmova dramatická práce, v níž spisovatel tvrdý konflikt vyřešil obratně s využitím veškeré své znalosti jevištní techniky. Jde tu v podstatě o prastarý, mnohokrát už zpracovaný literární syžet, jak nepřátelství dvou rodů stojí v cestě lásce mladých milenců. Spor rodin Mikulenků a Malinů z bečvanských pasek o bezvýznamný a bezcenný kousek meze brání v lásce dvěma mileneckým párům z těchto rodin, Liduši a Crhovi, Boženě a Štěpánovi. Aby odstranil příčinu sporu, rozorá Crha mez. Tím však jenom zvýší hněv Mikulenkův a všechny další pokusy o smír ztroskotávají o jeho neústupnost. Nezbyvá než uchýlit se ke lsti. Tu pomůže důvtip mazaného dohazovače Migaly, který navede Lidušu, aby předstírala, že je v jiném stavu. Teprve pak zdrcený Mikulenka, jemuž je čest nade vše, dá svolení k sňatku. Když pak vyjde najevo nevina Lidušina, končí hra i dlouholetý spor tvrdohlavých pasekářů ke spokojenosti všech. Historie druhého mileneckého páru má ráz podružný, je jenom vedlejší konstrukcí, která napomáhá vývoji ústředního tématu, a to leckdy prostředky nedosti vhodnými. Postavy Boženy, Štěpána a doktora Šebly, poněkud násilně zapojené do hlavního jednání, nenabýly oné účinnosti, jakou od nich autor pravděpodobně očekával, a zůstaly

⁸ *Soucít*. Charakterní studie o třech jednáních ze života moravských Valachů. Mariánské Hory 1923, Zelinka (Zelinkův divadelní ochotník, sv. 6), 2. vydání 1935. Poprvé hráno v Národním divadle moravsko-slezském v Mor. Ostravě 3. prosince 1923.

⁹ *Soucít*. 2 díly. Praha 1930, Albert. Od té doby celkem čtyři vydání.

¹⁰ *Pasekáři*. Charakterní studie lidu valašského o třech jednáních. Praha 1904, Šimáček, 2. vydání Mariánské Hory 1923, Zelinka (Zelinkův divadelní ochotník, sv. 5), 3. vydání 1932. Poprvé hráno v Národním divadle v Brně 5. března 1904.

kazem jednotné dramatické linie. Tato slabina je však na druhé straně vyvážena velmi dobrou charakteristikou typických valašských postav, jež se Tůmovi podařila v realisticky věrných dialozích, silně zabarvených nářečím. Nad průměr vyniká ústřední postava pasekáře Mikulenky, prudkého v zlosti, tvrdého ve vzdoru, avšak citlivého v lásce a měkkého v bolesti. Dále jeho dcera, upřímná a ohnivá Liduša, charakterizovaná spoře, ale výstižně, typická horalská děvucha, milující prostě, bez rafinovanosti a koketerie, ale také bez výhrad, celou svou bytostí, a konečně prohnáný dohazovač Migala, vychytralý taškář a šejdír, typ hrabivého Valacha, který by za hmotný prospěch i duši zaprodal. Vedle těchto tří markantních postav, z nichž postava Mikulenkova je jednou z nejlepších dramatických charakterů Tůmových a jednou z nejlepších charakteristik valašské povahy vůbec, zůstal Malina jenom rozváznějším a umírněnějším Mikulenkovým protivníkem bez výraznějších charakterových rysů, Mikulenkova žena Maryša je toliko typem pasivní, prostoduché horalky a Crha, Lidušin milenec, uvízl na pouhém průměru zámožného vesnického hochy, trochu furiantského, trochu domýšlivého, příliš jistého láskou a oddaností své Liduše.

K *Pasekářům* se úzce přimyká veršovaná *Hevička*,¹¹ spojená s nimi kromě kratičké reminiscence v textu i figurkou dohazovače Migaly, který spolu s paličatým Machatou je charakterizován výrazným chováním a jadrnou řečí. Ostatní osoby dramatu, které se ani zdaleka nevyrovná hře předchozí, nevynikají nikterak nad běžné typy z průměrných ochotnických her. Tůma chtěl tímto dramatem jednak ukázat neblahé účinky alkoholismu, velmi tehdy rozšířeného mezi valašskými horaly, jednak předvést staré valašské svatební zvyky. Tato dvojí tendence, které je podřízena stavba dramatu i charakter osob, podlomila dramatickou účinnost kusu. Setkáváme se tu s podobným úkazem jako v románu *Lapači*. Příliš zdůrazňovaná tendence oslabila povážlivě umělecký účin díla. Zdařilou kresbu prostředí, dobře stavěné scény a realisticky přesvědčivé situace v prvních dvou jednáních vystřídává v třetím jednání konvenční šablona s plytkým happy endem zcela ve stylu ochotnických her. Objeví se zde nejednou i hlubší umělecký záměr, když např. autor se snaží uvést do hry přímo beskydskou přírodu nebo ze sirotka Hevy učinit symbol přírodního světa horského, nezkaženého, čistého a dobrého. Avšak jednoduchá linie naivní ochotnické hry zavinila, že zůstalo při pouhých neumělých pokusech. Dialektické prvky, tentokrát nevhodně a neorganicky vkládané do dialogů leckdy až pateticky nadnesených, podivně znějících z úst prostých valašských horalů, neznamenají umělecký ani charakterizační přínos a jenom v dialozích Migalových a Machatových, kde převládají, přispívají k typizaci těchto ostře řezaných valašských figur.

Po sérii dramát z prostředí valašského obrátil se Sokol Tůma ke slezské části Beskyd v dramatu *Goralí*.¹² Tato rozsáhlá čtyřaktová hra, jež se odehrává v jablunkovských horách a tématem i scénickým zpracováním

¹¹ *Hevička*. Moravská Ostrava 1913, nákl. vlastním, 2. vydání 1931. Poprvé hráno na ochotnickém představení v Plzni v únoru 1917.

¹² *Goralí*. Hra o čtyřech dějstvích ze života horalů slezských ráztek zpoza Těšina. Mor. Ostrava 1913, nákladem vlastním, 2. vydání Mariánské Hory 1922, Zelinka (Zelinkův divadelní ochotník, sv. 4), 3. vydání 1931. Hráno poprvé v Národním divadle v Mor. Ostravě 3. listopadu 1921.

silně připomíná realistická dramata vesnická z konce 19. století, zejména Preissové *Její pastorkyňu* a Mrštíkových *Maryšu*, má výrazně epigonský charakter a příliš nesamostatně a neoriginálně jde cestami svých velkých a již proslavených vzorů. Zůstala zřetelně za Tůmovými dramaty z moravského Valašska. Markantněji než v obou dramatech předchozích je tu však zachycen rozklad beskydské vesnice jako důsledek pokračujícího úpadku a rozpadu kapitalismu. Ukázal-li v *Pasekářích* především zhoubnost sudičství, jehož příčinou je selský egoismus a selská pýcha, vystoupil-li v *Hevičce* zejména proti alkoholismu, který tehdy řádl v chudých valašských dědinách jako morová nákaza, pak *Gorali* dokazují – stejně jako *Maryša* bratři Mrštíkú –, jak v kapitalistické společnosti všechno se měří penězi, a předvádějí názorně, jak mezi beskydskými horaly převládá zaostalost, omezenost, pověřčivost a poníženost jako důsledek jejich bídného sociálního postavení. Sokol Tůma si zde však vytyčil dramatickou situaci příliš obtížnou, když hlavní hrdinku hry postavil do vratkého postavení mezi tři muže, z nichž jednoho miluje, druhému se vzdává z lásky a třetího si bere za manžela, aby zachránila rodiče před hospodářskou katastrofou. Na psychologické zvládnutí této složité situace Tůma ovšem nestačil. To však nijak nesnížilo zevní úspěch, který drama pro rychlý spád jednání, napínavý děj, efektní scény i pronikavé postřehy ze života horského lidu sklízelo zvláště na ochotnických jevištích, pro která především bylo určeno. Na rozdíl od ostatních divadelních her Tůmových, kde hlavní osoby jsou také nejlepší, zde vedlejší postavy daleko předstihují hlavní hrdiny. Z nich jenom surový, bezcitný Orzag, vnucený manžel Maryččin, a jeho cynická sestra Tereza se jeví jako zdařilé dramatické charaktery, i když by někdy i zde velmi prospělo jemnější psychologické odstínění a rozružení. Postava Maryččina však nese na sobě až příliš výrazné znaky psychologické bezradnosti autora, který si s ní prostě neví rady. Zato téměř všechny vedlejší postavy, vybrané přímo z chudého horského lidu, tak především otec Maryččin, primitivní, omezený horal, její matka, hamižná horalka, které hmotný zisk je nad čest i štěstí vlastního dítěte, a ponížení, ustrašení dřevaři, právě to typy zaostalých, pověřčivých horalů, vyznačují se bezpečnou, nerozpačitou charakterovou kresbou, která dosvědčuje Tůmovy bystré pozorovatelské schopnosti a jeho velmi dobrou znalost beskydské skutečnosti.¹³

Divadelní hry Františka Sokola Tůmy nepatří ovšem k předním dílům české dramatické produkce a jenom zřídka kdy se ještě dnes objeví na profesionálních scénách. Avšak ve své době a v prostředí, které v nich nalézalo věrně zobrazeny své radosti, trampoty i problémy, měly Tůmovy hry úspěch a ohlas takový, že nelze okolo nich přejít bez povšimnutí ani

¹³ Sokol Tůma o tom sám vypravuje: „Mám jednu pěknou vzpomínku, že jsem dovedl vystihnouti věrně povahu valašského lidu. Dávali moje *Goraly* v N. (jméno mi vypadlo z paměti) na Valašsku. Po druhém jednání vyšel jsem na chodbu ze zákulisí a vidím chumáč vesničanů kolem starého, ale dosud statného valašského fojta. Znal jsem ho osobně. Byl ke mně obrácen zády. Právě jim vykládal nahlas: ‚Ba pravdu napísali pán redaktor, ludkové moji! Takoví jsme, jak povídají.‘ A začal promlouvat o chybách valašského lidu, zejména neústupnosti, sudičství, závisti, poníženosti vůči bohatým. Téhle kritiky prostého Valacha, jemuž ostatní přizvukovali, vážím si nejvíce.“ (Srov. dr. Josef Šach, *Sokol Tůma naposledy doma*. Černá země II, 1926, str. 234–236.)

dnes. Sokol Tůma byl ovšem spisovatelem jenom regionálním; on sám chtěl svými díly sloužit především bédnému tehdy pracujícímu lidu na Ostravsku, Těšínsku a Valašsku. Svého času se stal skutečně také nejoblíbenějším, nejoblíbenějším a nejčtenějším autorem v celé široké oblasti, kterou ve svých prozaických i dramatických pracích zobrazoval. Bylo to hlavně proto, že dovedl jako málokdo jiný vyhmátnout problematiku toho, co lid nejvíce hnětlo, a že s tak neúnavným zápalem bojoval vždy za právo a spravedlnost.

Kdyby umělecká úroveň Tůmových prací a jeho chápání třídní problematiky byly na stejné výši jako jeho apoštolské zanícení pro věc pracujícího lidu, patřilo by dnes jeho dílo nepochybně k trvalým dokumentům doby a názorně by ukázalo také dnešnímu čtenáři, jak zásadně, v pravém slova smyslu k nepoznání se v průběhu necelého půl století změnil život kdysi tak zbídačelého prostého lidu na Valašsku, Ostravsku a Těšínsku. Avšak slabá úroveň jeho prací a naivní, neudržitelné politické názory, když příkré třídní protiklady a rozpory se snažil řešit filantropií a osvětovou činností, zavinily, že Tůmova oblíbenost a popularita byla místně i časově omezena. Dnešní mladá generace z jiných českých oblastí již o Františku Sokolu Tůmovi téměř nic neví.

